

DĚJINY MODERNÍ HISTORIOGRAFIE

Geschichtsdiskurs. Grundlagen und Methoden der Historiographiegeschichte. Bd. 1 hrsg. von W. Küttler, J. Rüsen, E. Schulin. Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuchverlag 1993, 375 s.

Jak autoři v úvodní poznámce uvádějí, sledují touto publikací dějiny moderní historiografie, tj. historiografie 18. – 20. století, její metodologické proměny a vedoucí koncepce a myšlenky.

Celá práce je koncipována pod dojmem vlivu postmodernismu, jehož význam a podstatu se snaží postihnout J. Rüsen, L. Niethammer a W. Küttler. Tato analýza je velmi nesnadným úkolem, neboť pojem postmoderny je výkladově velmi nejasný a komplikovaný. Autoři se ve svém rozboru sjednotili na několika základních tezích: modernistickou historiografií se rozumí prakticky historiografie počínaje 18. stoletím a procházející fází osvícenství, historismu a fází sociální historiografie. Tuto fázi je možno blíže specifikovat z aspektu pokroku a zvědečtění. Navíc lze na tomto místě uvažovat o podrobení si historie principu racionality, která posouvá do pozadí předmodernistické pojetí historie. Vyjádřeno metodologicky, jde o posun k pravidlům bádání.

Proti tomuto pojetí vystoupila postmoderna s tvrzením, že právě modernistické pojetí historiografie bylo slepé pro katastrofické důsledky modernistického procesu. Rüsen zde při této příležitosti cituje W. Benjamina, že dějiny skončí na hromadě trosek. Postmodernistickému přístupu je vlastní rozloženost jednotného toku dějinné danosti do řady jednotlivých historií, osudů. Jde zejména o postižení a zachycení lidských bolestí, nadějí, starostí, o subjektivizaci dějin v jistém slova smyslu.

Postmoderní historiografie je tedy spjata s historickým relativismem. Proto se modernistické historiografii vytýká konstruktivismus, který znásilňuje přirozenost historického dění. Protimetodou postmodernismu je mnohost historického vyprávění. Jednorodost historické konstrukce se rozpadá v cyklické pohyby dílčích sfér. Současně a s tím se izoluje přítomnost a vyděluje se z budoucnosti a stává se tak posthistorií. Zejména tato koncepce, která si klade za cíl spojit postmodernost s posthistorií je kritizována autory statě. Tento obrat totiž suverénně ignoruje nepřehlednou dynamiku časových změn v současných životních poměrech. Fakticky by pak historická vzpomínka ukazovala na možnost využití historických možností. Historické myšlení by se tak dostalo na pokraj.

Postmoderna nemá konsistentní charakter (Niethammer), ale je kritikou racionality, kritikou rozumu. S touto skutečností se pojí problém konce dějin. Zde nutno (Niethammer) postihnout několik tendencí. Především fakt, že dějinné procesy se sjednocují ve světové civilizaci, jímž dějiny jako takové ztrácejí své opodstatnění. Člověk se přestává orientovat tradicionalisticky a orientuje se nyní funkcionálně. Z historie vyprchává koncepce svobody a je podrobena systému zmasovění. Člověk se odpouští od tradic, individualizuje se. Lidské individuum se tedy stává v postmodernistické době hrajkám si zvířetem.

V současné době se postmodernistické koncepce objevují ve dvojitým pojetí. V americkém (Fukuyama), které de facto vidí konec historie ve vyústění v liberalismu a v takovém typu, jež bylo vyjádřeno v Německu po r. 1989, kdy se Německo stává v zemi středu světovou mocností.

Tolik tedy k postmoderně a posthistorii obecně. Všimněme si dále, jak se toto pojetí projevuje v jednotlivých historiích 18.-20. století, a jako příklad volme francouzskou, německou a anglickou historiografii. Pojednání o tomto tématu pocházejí z pera německých historiků (Lutz, Schleier, Osterham-

mel) a jsou vzhledem k látce diferencovaná. Obráží se v nich různý přístup k osvícenství, procesu zvědečtění, kontinuity a diskontinuity v historiografii 20. století.

Nevíce prvků kontinuity se udrželo v anglickém dějepiscetví. Jsme zde svědky postupného přechodu. Ještě Macaulay je spjat s Humem. Pod vlivem německé historiografie se zvědečtění prosadilo u Stubbsa a Actona, ale mnohem méně než v dějepiscetví německém a francouzském. Jednou z hlavních příčin tohoto jevu byla skutečnost, že v Anglii se neprosadil pojem historické školy a historici zde vystupovali jako jednotlivci, což vedlo i k faktu, že v Anglii např. neexistovala marxistická historiografie.

Naproti tomu francouzská a německá historiografie obsahuje v sobě mnohem větší a hlubší zářezy podmíněné dobou. Ve Francii se např. osvícenství vytrácí již počátkem 19. století, v Německu se udrželo v osobě Schlossera nebo Rottecka, kteří však zanikli v době, kdy se zmocnil vlády historismus. Dochází zde také ke specifikaci historismu na ten, jenž se zabýval především strukturami a procesy, a na historismus, který se soustředil na individualizaci procesů (Schleier). V Německu se pak zvědečtění historiografie prosazuje mnohem dříve než ve Francii, kde se např. začalo využívat poznámkového aparátu až pod vlivem Německa. Francouzská historiografie nejprve oscilovala mezi vyprávějším stylem (Thierry) a až postižením struktur (Guizot). Navíc je zde zřejmý vliv École des Chartes, jež vytvořila crudovanou historii. Ve Francii se také silně projevil vliv H. Taina a Fustela de Coulanges.

Ve francouzském dějepiscetví je možno koncem 19. a poč. 20. století vysledovat socialistické vlivy, které se projevují akcentem na hospodářské dějiny, nemluvě pak o interpretaci Francouzské revoluce.

V německém dějepiscetví je možno zachytit až na určité výjimky velký a stěžejní vliv rankovské historiografie, která byla až v 60. letech 20. stol. vystřídána sociálními dějinami, čímž prakticky došlo ke zlomu tradice.

Ve Francii se výrazně projevil vliv školy *Annales*, která vnesla do historického bádání smysl pro historii každodennosti, mentalit, což lze ale pouze částečně interpretovat jako projev postmoderny – např. teorie mentalit byla známa již v předválečném období.

Z dodatků není bez zajímavosti příspěvek Blankeho, Rüdiger von Brucha a Iggerse. Blanke se zabývá typy psaní historiografie. Dospívá k závěru, že historikou nelze rozumět nic jiného než poznání podmínky historického myšlení. Fakticky to neznamená nic jiného než uznání zásad Kuhnova učení o matici pro historii.

Iggers ve své poznámce upozorňuje na to, že Blankeův názor je příliš úzký a že se orientuje na model německých universit. V německé historiografii se nejednalo o zvědečtění, nýbrž o profesionalizaci. R. von Bruch sleduje pak princip zvědečtění na příkladech historie a příbuzných disciplin (např. národní ekonomie).

Práci doplňují dva příspěvky týkající se antického a středověkého dějepiscetví. Je zde značně relativizován význam Niebuhra z pozic díla Gibbonova (W. Nippel). Gibbon je ceněn z hlediska poznávacího s poukázáním na jeho pozitivní hodnocení již recenzenty 18. století. Nippelovy poznámky sahají až k dílu Th. Mommsena, v němž jasně vystupují do popředí státní struktury.

Na 19. století je zaměřen příspěvek D. Berga, jež se dotýká sporu Ficker-Sybel a zabývá se vývojem medievistiky po r. 1871 s poukazem na elitární vědomí. Ruku v ruce s touto skutečností šlo i vědomí státnosti, resp. státnosti nacionální. Tím byl zúžen prostor medievistiky, zejména „vítězstvím“ nad Lamprechtem, čímž byly fakticky vymýceny sociální dějiny. Tento stav se udržel až do 60. let.

K tomuto tématu se váže úvaha Hanse Jürgena Pandely o faktorech výuky dějepisu. Pandela dochází k závěru, že až do 90. let 19. stol. převažoval učitelství charakter, pak teprve došlo k užší profesionalizaci, do níž se zapojila i tematika sociálních dějin (Lamprecht).

Několik příspěvků se dotýká naší problematiky pouze okrajově. Wagner a Lüssenbrück se zabývají literární stránkou teorií Whiteho, přičemž poukazují na typologii narativity a diskurzu. Příspěvek Do-

čekalové-Naglové se zabývá feministickou otázkou, kde využívá aspektu lyotardovského. Dva příspěvky se týkají otázek dějinné filosofie a typologie paradigmatu vědeckého dějepiscectví (Krna, Possekel). Činí tak ovšem způsobem značně odtažitým od vlastní historické problematiky.

Pohledy na postmoderní historiografii nevyznívají však ve svém celku příznivě. Schulin se v závěru domnívá, že tento trend znamená dokonce znehodnocení dosavadní tradice. Postmodernismu se vytýká fragmentárnost, a to i ze strany autorů, kteří patří k jejím apologetům. Andersmit vytýká postmodernistické koncepci, že se obrací především ke konzervativním předchůdcům, tj. k historikům francouzské restaurace. Není pak náhodné, že se těžce rozvíjí samotné formy. Hlavní výpovědní formou postmodernistické historiografie je především essay. Není bez zajímavosti, že ve stati o čínské historiografii tvrdí její autor Chang Tze Hu, že se čínská historiografie k postmodernistické koncepci neproporacovala.

Zůstává tedy otázkou, zda je možno v postmodernistické historiografii spatřovat podobný zvrat, který zaznamenala historiografie v období francouzské revoluce, revolučního roku 1848, udalosti z obou světových válek (Küttler) a šedesátých let v Německu.

Jaroslav Kudrna

Prof. PhDr. Jaroslav Kudrna, DrSc.
Masarykova univerzita – FF
Historický ústav
A. Nováka 1
660 88 Brno
ČR

VÝZNAMNÝ PRÍSPEVOK K ŠTÚDIU EKOETIKY

MAREK M. BONENBERG: *Etyka Srodowiskowa: Zalożenia i kierunki*. Kraków, Uniwersitet Jagiellonski 1992, 149 s.

Rozsahom nevelká, ale obsahovo bohatá kniha poľského autora, pracovníka katedry etiky na Filozofickej fakulte Jagelonského univerzity v Krakove, prináša systematický prehľad názorov a smerov v súčasnej etike životného prostredia. V desiatich kapitolách sa podarilo autorovi vysvetliť základné problémy a prístupy k problematike morálnych vzťahov človeka k prírode takých významných predstaviteľov etiky životného prostredia, ako sú T. Regan, R. Attfield, P. Taylor, A. Leopold, J. Baird-Callcott, A. Naess, H. Rolston, E. Goldsmith a H. Skolimowski. Neobchádza však ani ďalších ekofilozofov a ekoetikov, prevažne anglo-amerických.

A nielen to. Autor sa neobmedzil len na výklad, hoci už splnenie tejto úlohy by stačilo na ocenenie knihy. M. M. Bonenberg, vychádzajúc z bohatej pramennej literatúry (je to približne štyridsať monografií a okolo 70 článkov v angličtine od predstaviteľov ekofilozofie a ekoetiky), podrobuje jednotlivé koncepcie etiky životného prostredia kritickej analýze, odhaľuje logické i obsahové rozpory, hľadá a domýšľa nové podnetné idey a umožňuje tak čitateľovi zaujímať z kritického nadhľadu vlastné stanovisko.

V úvodnej časti podáva aj stručnú genézu vývinu ekoetickej problematiky (s ktorou sa slovenský čitateľ mohol zoznámiť už aj z článkov a štúdií našich a českých autorov, napr. E. Koháka). V sporoch o charakter, metodológiu a úlohu etiky životného prostredia sa M. M. Bonenberg prikláňa k názorom